

Yabancı Dil Öğretiminde Yaratıcı Drama: Öğrenci Ürünleri ve Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma

Hatice ERCAN NİĞDELİOĞLU¹, Sertel ALTUN²

Özet

Bu çalışma, Yabancı Dil Öğretiminde yaratıcı drama yönteminin öğrenci görüşleri ve ürünleri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma deseni kullanılan araştırmanın çalışma grubunu İstanbul'da bir ortaöğretim okulunda 11. sınıfa devam eden 18 öğrenci oluşturmaktadır. İngilizce dersi 'Personality and Character' ünitesi hazırlanan yaratıcı drama yöntemi öğrenme taslağıyla 10 ders saati içinde işlenmiştir. Nitel veriler odak grup görüşmeleri ve öğrenci ürünlerinden elde edilmiştir. Odak grup görüşmesinden elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş, öğrenci ürünleri ise araştırmacılar tarafından hazırlanan rubrik ile değerlendirilmiştir. Görüşmelerin sonucunda yaratıcı drama yönteminin öğrencilerin grup çalışmalarıyla işbirliği, iletişim ve sosyal becerilerini desteklediği, derse yönelik motivasyonu artırdığı, olumlu tutum geliştirdiği; ayrıca yöntemin öğrencilerin kendilerini tanımalarına imkan sağladığı, yabancı dilde kelime bilgisi, dil bilgisi ve telaffuz öğreniminde etkili olduğu; son olarak öğrencilerin, yaratıcı drama yönteminin Yabancı Dil dersleri başta olmak üzere Hitabet ve Uygulama, Tarih ve Edebiyat derslerinde etkili olabileceği görüşünde birleştikleri ortaya çıkmıştır. Öğrenci ürünlerinin analizinden elde edilen sonuçlara göre ise, yaratıcı drama yönteminin yaratıcı düşünmeyi desteklediği ve yabancı dilde kelime bilgisi ve dil bilgisine ait bilgileri doğru yerde kullanımına katkı sağladığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler

Yaratıcı drama
Yabancı dil
Öğrenci görüşleri
Öğrenci ürünleri

Creative Drama in Foreign Language Teaching: A Qualitative Study on Students' Products and Opinions

Abstract

The purpose of this study is to examine the effect of creative drama method in foreign language teaching on students' opinions and products. The study group which has been performed with qualitative research method consists of 18 students studying in 11th grade at a high school in Istanbul. The two themes of 'Personality and Character' unit have been taught by using creative drama method in 10 hours English lesson. Students' products and focus group interviews were used as forms of qualitative data. While the data acquired from interviews have

Keywords

Creative drama
Foreign language
Students' opinions
Students' products

¹ İngilizce Öğretmeni, Halil Türkkân Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, hatice.ercan89@gmail.com

² Yrd.Doç.Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, saltin@yildiz.edu.tr

been analyzed with content analysis method, the data acquired from students' products have been analyzed with rubric prepared by researchers. The results of focus group interviews demonstrate that creative drama method supports the collaboration, communication and social skills of students, increases the motivation towards subjects and improves positive attitude of students. Besides, students have common ideas about the efficiency of creative drama on learning vocabulary, grammar and pronunciation of a foreign language, providing students to be aware of themselves and finally the impact of this method on subjects such as Oratory and Practice, Literature, History and foreign languages. According to the results of students' products, creative drama fosters creative thinking and contributes to the accurate usage of vocabulary and grammar.

GİRİŞ

Yaşanılan dünyada ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel vb. yönlerden hızlı bir değişim görülmektedir. Hızla değişen dünya; günümüz bireylerinden değişim ve dönüşüme ayak uydurmalarını ve yeni dünya düzeninin gerektirdiği beceri ve yeterliliklere sahip olmalarını beklemektedir. 21.yüzyılda gereksinim duyulan öğrenme becerilerinin başında eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, işbirliği ve iletişim becerileri gelmektedir (Bell, 2010). Bu beceriler Avrupa Komisyonu tarafından 'kilit beceriler' olarak ifade edilirken, OECD ülkelerinin eğitim bakanları ve araştırmacıları tarafından 'yaşam boyu öğrenme becerileri' olarak adlandırılmaktadır (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2004; Law, Pelgrum & Plomp, 2008). Diğer taraftan küreselleşen dünyada ülkelerin ana dilleri dışında diğer yabancı dilleri öğrenmeleri ve kullanmaları zorunluluk haline gelmiştir. Tüm dünya ülkelerinde yabancı dil bilme ve öğrenmenin önemi toplumsal ve kültürel değişimler ve uygulamaya dayalı ilerlemeler karşısında giderek daha büyük önem kazanmakta, ülkeler arasında kültür alışverişi ve çeşitli alanlarda işbirliği olanaklarının artmasıyla yabancı dil öğrenme etkinlikleri daha da zorunlu bir ihtiyaç haline gelmiştir (Sözer, 1984). Yabancı dilin artan önemi ülkeleri yabancı dil öğretimi konusunda yaşanan sorunları çözmeye itmektir. Türkiye'de yabancı dil öğretimi konusunda büyük uğraş verilmiş, bu konuda hem kamusal hem de bireysel boyutta ciddi zaman ve kaynak harcanmıştır. Ancak, genellikle yabancı dil öğretiminde hedeflenen düzeyde başarı sağlanamamıştır (Demirel, 1999). Yabancı dil öğretmen yetiştirme sistemi ve bundan kaynaklanan yönetsel hatalar, dil planlamasındaki eksiklikler ve öteden beri devam eden öğretmenlerin geleneksel dil öğretme alışkanlıkları bu sorunların başında gelmektedir (Işık, 2008). Yabancı dil öğretiminde yaşanan sorunlara çözüm üretmek için içinde yaşanılan çağın özellikleri iyi bilinmeli, birey ve toplumun geçirdiği değişim süreci dikkate alınmalıdır. Çünkü bireyin ve toplumun geçirdiği hızlı değişim eğitim sürecini derinden etkilemektedir. Söz konusu değişimler, öğrenme sürecinde geleneksel yöntemlere ilgiyi günden güne azaltmaya başlatmış, bilgi toplumunun gerektirdiği yaşam boyu öğrenme becerilerine sahip bireyler yetiştirmeyi hedefleyen yeni yaklaşım ve yöntemlere ilgiyi artırmıştır. Öğreneni öğrenme sürecinde etkin kılan, yaparak ve yaşayarak öğrenmesine olanak sağlayan, kendini gerçekleştirmesine imkan veren, yaratıcı, üretken bir birey olmasına kısaca bireyin yaşam becerilerinin gelişmesine katkıda bulunan yöntemlerden biri de yaratıcı drama yöntemidir (Kaf, 2000).

San (2002) yaratıcı dramayı, 'doğaçlama, rol oynama v.b. tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanılarak, bir grup çalışması içinde, bireylerin bir yaşantıyı, bir olayı, bir

fikri, kimi zaman bir soyut kavramı ya da bir davranışı, eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla ve gözlem, deneyim, duygu ve yaşantıların gözden geçirildiği 'oyunsu' süreçlerde anlamlandırılması, canlandırılması' olarak ifade etmektedir. Courtney'e (1989) göre yaratıcı drama, hayal ürünü fikirlerin eyleme dönüşme sürecidir. Yukarıdaki tanımlara göre yaratıcı dramayı; çocuk oyunlarından esinlenerek farklı yaşam durumlarını bir lider eşliğinde grupla canlandırma süreci olarak tanımlayabiliriz. Yaratıcı drama farklı ülkelerde farklı isimlendirmelerle karşımıza çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde "yaratıcı drama", Almanya'da "oyun ve etkileşim" ya da "okul oyunu", İngiltere'de ise "eğitimde drama" kavramları kullanılmaktadır (San, 1996).

Yaratıcı dramanın tarihi Eflatun, Pestalozzi, Rousseau, Locke ve Comenius gibi eğitimde baskıya karşı çıkarak öğrencinin eğitim sürecinde aktif olmasını savunan düşünce adamlarının görüşlerine dayanmaktadır. Bu düşünürler, eğlencenin ve duyuların eğitim ve öğretimde önemli olduğunu vurgulayarak öğrenciyi merkeze alan eğitim anlayışını desteklemiştir (Çelikkaya, 2014). Sınıf içinde uygulanan ilk yaratıcı drama dersleri 20. yy başlarına rastlar (San, 1989). 1904'te bir köy öğretmeni olan Harriet Finlay-Johnson, yaratıcı drama faaliyetlerini okulda yapmaya başlamıştır. 1911'lerde yaratıcı dramanın kuramsal temelleri atılırken, Harriet-Finlay Johnson'ın kitabı, "*Dramatik Öğretim Yöntemi*" halka tanıtılmıştır (Adıgüzel, 2010). 20. yy başlarında yaratıcı drama eğitsel bir süreç olarak doğru anlaşılmasına rağmen ne yazık ki ilerleyen elli altmış yıl içinde sözel ve dil ağırlıklı bir gösteriden öteye geçememiştir. San'a (1996) göre, ağırlıklı olan içerik giderek biçime dönüşmüş, neyin yapıldığı yerine nasıl yapıldığı önem kazanmıştır. Ancak 1960'lı yıllardan itibaren yaratıcı dramayı eğitsel bir ortam olarak tanımlayan Dorothy Heathcote, yaratıcı dramanın asıl olması gereken biçimi bulmasında önemli bir rol üstlenmiştir (Ütkür, 2012).

Yaratıcı drama sürecinde bireyler tüm duyularını kullanarak kendisini başkasının yerine koyar, olay ya da durumlara farklı açılardan bakarak çok yönlü algılar ve canlandırdığı role bürünerek duygu ve düşüncelerini rahatça ifade etme imkanına kavuşur (Cooper & Dever, 2001; Furman, 2000; Meier, 1996). Ayrıca, katılımcılar gerçek dünyadaki bilgi ve deneyimlerini yaratıcı dramada hayalî bir dünya yaratmak için kullanmakta ve dramada tasarladıkları durumları ve rolleri tanımlarken olayları ve ilişkileri incelemeyi öğrenmektedirler (Lambert & O'Neil, 1991). Yaratıcı drama yoluyla bireyler ileride karşılaşabileceği durumlara hazırlanır, sosyal ve psikolojik duyarlılık edinir, kendi becerilerinin farkına varır ve var olan becerilerini yansıtmaya imkanı bulur.

Tüm eğitim kademelerinde her yaşta insana uygulanabilen yaratıcı drama, bireyin bilişsel ve psikomotor becerilerini geliştirdiği gibi duyuşsal alan öğrenmelerini de desteklemektedir. Somers'e (1994) göre, yaratıcı drama katılımcıların duygu, düşünce ve davranışlarını geliştirir, başkalarını anlamayı ve hissetmeyi, farklılıklara hoşgörüyü bakmayı sağlar. Yaratıcı drama sürecinde kurulan işbirliği ve iletişim, bireyin özgüvenini ve cesaretini geliştirmekte, öğrencinin kendini önemsemesi ve kendisiyle barışık olması sonucuna götürebilmektedir (Gönen, 1999; Ulubey, 2015).

Öğrencileri ezbere sevk eden, araştırma ve öğrenme merakını körelten geleneksel yöntemlerin aksine bu yöntem, bireylerin problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesini destekler (McLennan, 2012). Farklı olay ve durumların canlandırılması olaylara farklı açılardan bakarak sorgulamayı, neden-sonuç ilişkisi kurmayı ve analiz etmeyi gerektirir. Ayrıca canlandırılan olayların günlük yaşam durumlarına benzemesi öğrencilerin gerçek yaşam problemlerine hazırlanmasını sağlar. Farklı başarı düzeyindeki her yaşta

insana uygulanması birçok araştırmacı tarafından önerilen yaratıcı drama, bu amaca hizmet eden en etkili yöntemlerden biri olarak görülmektedir (Adıgüzel, 2011; Aykaç & Debre, 2008; Göncüoğlu, 2010; Kaf, 1999; Okvuran, 1993).

Yaratıcı dramanın uygulama basamakları ısındırma, esas çalışma, rahatlama ve değerlendirme olmak üzere sıralanır. San'ın (1992) tanımıyla ısındırma, çeşitli yöntemlerle beş duyuyu kullanma, gözlem yetisinin geliştiği, bedensel ve dokunsal alıştırmaların yapıldığı; tanışma, etkileşim kurma, güven ve uyum gibi özellikleri katılımcıya kazandıran ve oldukça kesin kurallarla belirlenen, grup liderinin yönlendiriciliğinde yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalar ile katılımcıların araştırma ve öğrenmeye yönelik isteklerini artırma, birlikte hareket etme ve gruba uyum sağlama gibi özellikleri kazandırma amaçlanmaktadır (Ulubey, 2015).

Esas çalışma, belirlenmiş bazı kurallar içinde özgürce oyun kurma ve bu oyunları geliştirmek için **pandomim, rol oynama, doğaçlama, öykü oluşturma, dramatisasyon** gibi etkinliklerden biri veya birkaçını seçip uygulama aşamasıdır. Rahatlama çalışmaları vücudun dinlenmesi, eklem yerlerinin rahat hareket ettirilebilmesi, kasların yumuşatılması ve çocukların sakinleşmesi amacıyla "oyun" etkinliğinden sonra kullanılmaktadır (Çalışkan & Karadağ, 2005). Bu aşamada katılımcıların hem zihinsel hem de fiziksel rahatlama amaçlanmaktadır. Değerlendirme aşamasında, lider açık uçlu sorular ile öğrencilerin hem kendisini hem de diğer katılımcıları değerlendirmesine olanak sağlar. Bu basamakta "Ne yaşadınız?", "Neler hissettiniz?", "Nerede güçlük çektiniz?" gibi açık uçlu soruların tartışılması, çalışmanın iyi olan, aksayan ya da değiştirilmesi gereken yerlerinin vurgulanmasını sağlar. Varsa eksik yanlar düzeltilip oyun tekrar canlandırılır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda eldeki çalışma, yaratıcı drama sürecinin merkezindeki öğrencilerin bu yöntem hakkında ne düşündüklerini bilmek ve öğrencilerin düşüncelerinin performanslarına yansıyor yansımadağına dair bilgi vermesi açısından alan yazındaki yapılacak yeni araştırmalara ışık tutması düşünülmektedir. Ayrıca çalışma kapsamında, Yabancı Dil dersinde yaratıcı drama yönteminin kullanılmasının, öğrenci ürünleri ve görüşleri üzerinde nasıl bir değişim yarattığının ortaya çıkartılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda araştırmada şu sorulara cevap aranmaktadır:

Yabancı Dil dersinde;

1. Yaratıcı drama yönteminin kullanılması, öğrenci ürünleri üzerinde nasıl bir değişim yaratmaktadır?
2. Yaratıcı drama yönteminin kullanılmasına ilişkin öğrenci görüşleri nedir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, resmi lisede okuyan öğrencilerin öğretimde yaratıcı drama yönteminin kullanılmasına ilişkin görüşlerinin alınması için nitel araştırma tercih edilmiştir. 'Nitel araştırma, tümevarımcı bir yaklaşımla, olayları ve olguları doğal ortamları içinde betimleme, katılımcıların bakış açılarını anlama ve yansıtma üzerine odaklanan araştırma yaklaşımıdır' (Çokluk, Oğuz & Yılmaz, 2011). Creswell (1998) nitel araştırmayı, sosyal hayatı ve insanla ilişkili problemleri kendine özgü metotlarla sorgulayarak, anlamlandırma süreci olarak tanımlamaktadır. Yaratıcı drama yönteminin Yabancı dil dersi kapsamında uygulanarak

öğrenci ürünleri ve öğrenci görüşlerine odaklanarak nitel araştırma desenlerinden doküman inceleme ve odak grup görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu olarak, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul İlinin Tuzla ilçesindeki bir lisede 11. sınıfta okuyan 18 öğrenci belirlenmiştir. Bu öğrencilerin bulunduğu sınıf, haftalık 3 saat zorunlu İngilizce dersi alan 4 şubeden biri olup rastgele belirlenmiştir. Okulun karma olmaması nedeniyle tüm katılımcılar kız öğrencidir. Okula devam eden öğrenciler orta düzeyde akademik başarıya sahip ve aileleri orta sosyo-ekonomik düzeye sahiptir. Okul, bir devlet okulu olup tam gün eğitim vermektedir. Çalışma grubu, Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programı kapsamında İngilizce A2.3 (Temel kullanıcı) seviyesinde öğretim görmektedir. Çalışma grubunun yer aldığı sınıfın birinci dönem İngilizce yazılı sınavları puan ortalaması 100 üzerinden 61' dir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada "triangülasyon" (data triangulation) olarak isimlendirilen birden fazla veri toplama yöntem ve tekniğinin bir arada kullanıldığı bir yaklaşım benimsenmiştir (Şimşek & Yıldırım, 2013). Maxwell'e (1996) göre nitel araştırmalarda farklı veri kaynaklarına dayalı olarak veri toplamak, araştırmacının "sistemik hata" yapma riskini ortadan kaldırır. Bu çalışmada kullanılan veri toplama araçları şunlardır:

Rubrik

Rubrik (dereceli puanlama anahtarı), belli bir konuda, değişik düzeyde performansa ait karakteristik özellikleri (ölçüt) tanımlayan ve performansa ilişkin karar vermede kullanılan puanlama rehberidir (Gronlund, 1998). Bu çalışmada, araştırmacılar öğrenci ürünlerinden elde edeceği verileri, görüşme yoluyla elde edeceği verileri desteklemek, çürütmek veya bulunan sonuçlara alternatif açıklamalar getirmek amacıyla kullanacağından rubrik hazırlarken ölçütlerin görüşme sorularıyla ilişkili olmasına özen göstermiştir. Böylece araştırmacılar rubriklerden elde ettiği verileri görüşmelerden elde ettiği verilerle karşılaştırma olanağı bulacaktır (Şimşek & Yıldırım, 2013). Rubrik hazırlanırken öğrencilerin ürünlerinde sergilemeleri istenilen gözlenebilir performans dereceleri tanımlanmıştır. Ayrıca, daha geçerli ve güvenilir sonuçlara ulaşmak için hazırlanan rubrik, aynı okulda görev yapan diğer 5 İngilizce öğretmenine gösterilerek uzman görüşü alınmıştır. Gelen öneriler doğrultusunda rubriğe son hali verilmiştir.

Odak grup görüşmesi formu

Araştırma sorularından yola çıkılarak öğrencilerin görüşlerini toplamak amacıyla açık uçlu 5 soru hazırlanmıştır. Bu sorular ile İngilizce dersinde yaratıcı drama yönteminin kullanılması ve faydaları, öğrencilerin uygulama sürecinde karşılaştığı güçlükler ve bu yöntemin hangi derslerde daha etkili olduğuna ilişkin öğrenci görüşleri alınmıştır. Sorular hazırlanırken açık, anlaşılır ve günlük konuşma dilinde olmasına dikkat edilmiştir. Bunlara ek olarak, Casey ve Kruger (2000) odak grup görüşme soruları hazırlanırken sorular arasında mantıksal bir sıralama olması gerektiğini belirtir. Bunun için sorular hazırlanırken kolaydan zora, özelden genele doğru sıralanmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca güvenilirliği artırmak amacıyla Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri bölümünde görev yapan 1 öğretim üyesi ile aynı bölümde yüksek lisans yapan 5 kişiye sorular gösterilmiş, sorulara son şekli verilmiştir.

Veri Toplama

Çalışmada aşağıdaki adımlar takip edilmiştir:

1. Uygulamaya başlamadan önce tüm öğrencilere belirlenen ünitenin Yaratıcı Drama yöntemiyle işleneceği, bu süreçte kullanılacak okuma parçalarının bilinmeyen kelimelerini önceden bularak derse hazırlıklı gelmeleri bildirilmiştir.
2. Yaratıcı drama uygulama sürecine başlanmıştır.
3. Uygulama 10 ders saati sürmüştür.
4. Uygulama bitiminde öğrenci ürünleri toplanmıştır. Öğrenci ürünleri araştırmacılar tarafından geliştirilen rubrik ile değerlendirilmiştir.
5. Belirlenen gün ve saatlerde moderatör ve rapörtörün katılımıyla odak grup görüşmesi aynı grup öğrenciyle iki kez gerçekleştirilmiştir.

Öğrenci ürünlerinin toplanması

Doküman incelemesinin ilk aşaması olan 'dokümanlara ulaşma' basamağında araştırmacılar, araştırma problemine ilişkin ne tür dokümanlara ihtiyaç duyduğunu belirlemelidir (Şimşek & Yıldırım, 2013). Bu çalışmada, öğrencilere hayranı oldukları başrol oyuncusunun kişilik ve karakterini tanıtan yaratıcı ürünler ortaya çıkarma performans görevi olarak verilmiştir. Performans görevleri, öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcılık, araştırma gibi bilişsel, duyuşsal ve devinimsel beceriler kullanmasını, geliştirmesini ve bir ürün ortaya koymasını gerektiren çalışmalardır (Güler, 2011). Drama yönteminin uygulama sürecinin sonunda öğrencilerden istenilen performans görevleri toplanmıştır ve araştırmacılar tarafından hazırlanan rubrik ile ayrıntılı değerlendirilmiştir.

Odak grubu

Kitzinger'e (1995) göre ideal bir odak grup 4-8 kişiden oluşmalıdır. Dolayısıyla araştırmacı tarafından yaratıcı drama yönteminin uygulandığı sınıftan istekli 6 öğrenci belirlenmiştir. Bu öğrencilere görüşmenin amacı, çalışmanın gerçekleştirileceği yer, gün ve saat hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Ayrıca görüşmeye katılacak öğrenci velileri de araştırma hakkında bilgilendirilip her bir veliden öğrencilerin görüşmeye katılmalarını onaylayan izin belgeleri toplanmıştır. Görüşmeler planlanan zamanda boş bir sınıfta gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmesinin kaydedilmesi için bir rapörtör belirlenip görüşme sırasında bu kişinin öğrencilerinin görüşlerini not alması sağlanmıştır. Ayrıca görüşmelerde tüm katılımcıların ve araştırmacıların birbirlerini görecektir şekilde oturmalarına özen gösterilmiştir. Katılımcılara görüşmenin amacı belirtildikten sonra görüşmelerin ses kayıt cihazıyla kaydedileceği ve bu kayıtların yalnızca araştırmanın amacına uygun kullanılacağı söylenerek katılımcılardan izin alınmıştır. Odak grup görüşmesi farklı zamanlarda iki kez tekrar edilmiştir. Tekrar görüşmesinde katılımcılar arasında eşit katılım sağlamak amacıyla katılımcıların farklı yerlere oturmasına özen gösterilmiştir. İlk odak grup görüşmesi 2 Aralık 2014 tarihinde 35 dakika, ikinci odak grup görüşmesi ise 9 Aralık 2014'te 28 dakika sürmüştür.

Araştırma Süreci

11. sınıf İngilizce dersi 'Personality and Character' ünitesi 'Types of People' ve 'Hobbies and Phobias' temaları için araştırmacılar tarafından öğretim tasarımı

oluşturulmuştur. Bu kapsamda yaratıcı drama uygulama öncesi MEB'in A2.3 seviye kazanımları esas alınarak bilgi, anlam ve beceri düzeyinde alt kazanımlar oluşturulmuştur. Yaratıcı drama yönteminin uygulandığı 'Types of People' teması şu etkinlikler ile işlenmiştir: İlk ders ısındırma etkinliği ile başlamıştır. Öğrenciler karşılıklı iki sıra oluşturarak liderin verdiği farklı yönergelere göre karşısındaki kişiyle sözsüz selamlaşmışlardır. Karşısındaki kişiyi bir arkadaş, bir devlet başkanı ya da sevdiği bir sanatçı rollerinde hayal eden öğrenciler, rollere göre selamlaşma şeklini değiştirmişlerdir. Öğrencilerin beden dillerini kullanarak fiziksel yönden rahatladıkları ve bir sonraki çalışmaya karşı istek duydukları gözlemlenmiştir. Etkinlik yaklaşık 15 dakika sürmüştür.

Esas Çalışma bölümünde görsel materyaller ve ders kitabındaki okuma parçası kullanılarak kişilik ve karakteri betimleyen sıfatlar vurgulanmış ve bu sıfatların kullanıldığı kıyaslandırma çalışmaları yapılmıştır. Öğretmenin verdiği örnek ve örnek olmayan durumlar ile öğrenciler, Comparatives-Superlatives dil bilgisi kurallarına kendileri ulaşmıştır. (60 dk.) Ardından sınıf 5'li gruplara ayrılarak öğrencilere rol kartlar dağıtılmıştır. Öğrenciler paylaşılan rollere göre farklı kişilik ve karaktere sahip çalışanların bulunduğu bir ofis ortamını canlandırmıştır. (60 dk.) 4.derste öğrenciler A ve B olarak ikili ayrılarak sevdikleri bir filmi belirlemiştir. A grubundakiler televizyon sunucusu, B grubundakiler belirledikleri filmin başrol oyuncusunu doğaçlama canlandırmıştır. Sunucular, oyuncuların kişilik ve karakterleriyle ilgili sorular sorarak röportaj yapmışlardır. (50 dk.) Performans görevi olarak öğrenciler, ailelerinden iki kişinin karakter ve kişilik özelliklerini kıyaslandıran günlük yazmışlardır. (35 dk.)

'Hobbies and Phobias' teması için uygulanan etkinlikler ise şunlardır:

Isındırma etkinliği için yere gülen yüz ve somurtan yüz resmi çizilerek öğretmen çeşitli sosyal aktivitelerin isimlerini söylemiştir. Öğrenciler çizimler arasında yer değiştirerek sevdikleri ve sevmedikleri aktiviteleri bedensel hareketleriyle göstermiştir. (10 dk.) Esas Çalışma bölümünde öğrencilerin kendi hobi ve fobilerinden örnekler istenmiştir. Ardından ünlülerin sıra dışı hobi ve fobilerini anlatan ders kitabındaki okuma parçası okunarak (to be) afraid of..scared of..fond of..keen on..interested in..good at.. bad at...kalıpları; enjoy..like..dislike..love..hate..gibi fiillerin kullanımı vurgulanmıştır. (55 dk.) Öğretmen sınıfı 6'lı 3 gruba ayırır. Gruplar okuma parçasında tanıtılan ünlülerin katıldığı bir talk show programını canlandırmıştır. Her grupta program sunucusu öğrenciler tarafından seçilmiştir. (60dk.)

Bir sonraki dersin başlangıcında halka şeklini alan öğrenciler ayaklarının altından fare geçtiğini hayal edip çeşitli korku tepkileri göstermiştir. Böylece sınıftan bazılarının fare fobisine sahip olduğunu bazılarının ise fareden hiç korkmadığını gözlemlemişlerdir. (10dk.) Bu ısındırma etkinliğinin ardından öğrenciler hobi ve fobilerin yazılı olduğu keseden birer tane çekip sadece beden dilini kullanarak sınıfa anlatmıştır. Pantomim tekniği kullanılarak diğer öğrencilerin tahminde bulunmaları sağlanmıştır. (25 dk.) Performans görevi olarak da öğrencilerden hayranı oldukları birinin kişilik ve karakterini tanıtan yaratıcı ve özgün ürünler toplanmıştır.

Değerlendirme aşamasında öğrenciler halka şeklini alarak lider (ders öğretmeni) tarafından yöneltilen şu soruları tartışmışlardır:

1. Bu çalışmalardan neler öğrendiniz?
2. Canlandırmalar esnasında neler hissettiniz?

3. Bu çalışmalarda nerelerde kendinizi başarılı buldunuz?
4. Bu çalışmalarda ne gibi güçlükler ile karşılaştınız?
5. Karşılaştığınız güçlükleri yenmek için nasıl bir yol takip ettiniz?

Veri Analizi

Odak grup görüşmesi küçük bir grupla lider arasında yapılandırılmamış görüşme ve planlanmış tartışmada grup dinamiğinin etkisini kullanma, detaylı bilgi edinme ve fikir üretmedir (Bowling, 2002). Bu anlamda odak grup görüşmeleri, grup içi etkileşimin ve grup dinamiğinin bir sonucu olarak yeni ve farklı fikirlerin ortaya çıkmasını sağlar (Kitzinger, 1994). Araştırmanın geçerliğini arttırmak ve ek bilgi elde etmek amacıyla odak grup görüşmesinin yanı sıra, doküman inceleme de araştırmaya dahil edilmiştir.

Doküman incelemesi araştırmacının araştırma konusu ile ilgili olduğunu düşündüğü günlük, anı defteri, mektuplar, alan notları gibi yazılı materyalleri ve film, video ve fotoğraf gibi görsel malzemeleri analiz etme sürecidir (Hodder, 2002). Öğrencilerin hazırladıkları görsel materyaller ve bilgi içeren yazılı materyaller doküman inceleme ile analiz edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgiler içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Şimşek & Yıldırım, 2013). Dokümanlardan elde edilen veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan rubrik ile değerlendirilmiştir.

Odak grup görüşmesi sonucu elde edilen bilgiler içerik analizi yöntemiyle nitel olarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, birçok kelimedden oluşan bir metnin belirli kodlama kurallarına dayanarak az sayıdaki içerik kategorileri halinde özetlenmesi için kullanılan sistematik bir tekniktir (Tuncel, 2011). Diğer bir tanımla içerik analizi; sözel ve yazılı verilerin belirli bir problem veya amaç bakımından sınıflandırılması, özetlenmesi, belirli kavramlara ulaşılması ve bunlardan belirli bir anlam çıkarılması için kavramların taranarak kategorilere ayrılmasıdır (Aslan & Tavşancıl, 2001). Cohen, Manion ve Morrison'a (2007) göre içerik analizi kodlama, kategorilere ulaşma, kategorileri ilişkilendirme ve sonuç çıkarma basamaklarından oluşur. Bu araştırmada, araştırmanın amacı çerçevesinde toplanan veriler tümevarımcı analize tabi tutulmuş ve verilerden çıkarılan kavramlara göre kodlama yapılmıştır. Tümevarımcı analizde kodlar doğrudan verilerden üretilir (Şimşek & Yıldırım, 2013). Farklı zamanlarda tekrarlanan odak grup görüşmelerinden elde edilen veriler araştırmacı tarafından bağımsız olarak ayrı ayrı kodlanmıştır. Daha sonra, iki kodlama birbiriyle karşılaştırılmış ve güvenilirlik Miles ve Huberman'ın (1994) formülü (Güvenirlik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı X 100) kullanılarak hesaplanmıştır. Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasında iki kodlama arasındaki uyum % 100 olarak hesaplanmıştır. Toplanan verilerin kodlanmasının ardından birbiriyle ilişkili kodlar bir araya getirilerek çeşitli kategorilere ulaşılmıştır. Odak grup görüşmelerinden elde edilen veriler sonucunda ortaya çıkan bu kategoriler doğrultusunda dokümanlardan destekleyici, yanlışlayıcı veya alternatif açıklamalara olanak tanıyacak bölümler ek veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Oluşturulan kodlar ve temalar, katılımcılara gönderilerek kontrol etmeleri sağlanmış ve temaların doğruluğu katılımcılar tarafından teyit edilmiştir. Son olarak elde edilen kod ve temalar üç farklı uzman tarafından kontrol edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde görüşme sorularına verilen cevapların içerik analizi yapılmasıyla ortaya çıkan temalar, kategoriler, kodlar ve öğrenci alıntıları tablolar halinde sunulmuştur. Öğrencilerle yapılan görüşmelerden aktarılan alıntılarda hangi alıntının hangi öğrencinin ifadesi olduğu şu kodlama ile belirtilmiştir: Birinci öğrenci (Ö1), ikinci öğrenci (Ö2), üçüncü öğrenci (Ö3) ve dördüncü öğrenci (Ö4), beşinci öğrenci (Ö5), altıncı öğrenci (Ö6).

Yaratıcı Drama yöntemi okul öncesinden başlayarak insanın olduğu her alanda etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Bu yöntemin öğretim sürecinde kullanılmasıyla ilgili öğretim sürecinin merkezinde olan öğrencilerin ne düşündüklerini bilmek hiç şüphesiz araştırılması gereken önemli konulardan biridir. Bu kapsamda odak grup görüşmesinde öğrencilere '**İngilizce dersinde yaratıcı drama yönteminin kullanılmasına ilişkin ne düşünüyorsunuz**' sorusu yöneltilmiş ve alınan yanıtlara göre Tablo 1'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 1.

Tema	Kategori	Kod	Öğrenci Alıntıları
İşbirliği ve etkileşim	-Grup sürecinin kazandırdıkları -Grupla çalışmanın özellikleri	-Grupla çalışma -Fikir alışverişi -Dayanışma -Bilgi paylaşımı -Görev dağılımı -Gruba karşı sorumluluk -Grup uyumu -Gruba bağlılık -Yardımlaşma	Ö3: ' <i>Özellikle grup üyeleriyle birlikte fikir alışverişinde bulunduk. Herkes farklı bir fikir ortaya attı. Olumlu olanı o grupta belirledik ve onu uygulamaya çalıştık</i> ' Ö1: ' <i>Mesela materyal konusunda birbirimize yardımcı olduk</i> ' Ö2: ' <i>..grup çalışması olduğu zaman nelerin eksik onu sana söyleyebiliyorlar ve aslında bu çalışmayla da birbirimizin eksikliklerini tamamlamayı öğrendik</i> ' Ö4: ' <i>Her şeyde en iyisini biz bilmiyoruz. Sonuçta karşımızdakiler de iyi biliyor. Ve bazen onların fikirleri bizim fikirlerimizden daha güzel olabiliyor. Bu fikirleri birleştirdiğimizde çok güzel sonuçlar ortaya çıkıyor</i> '
Etkin öğrenme	-Teori uygulama bütünlüğü -Bilginin kullanılması -Kalıcı öğrenme	-Teoriyi uygulamayla birleştirme -Pratik yapma -Kalıpları kullanma -Kelimeleri kullanma	Ö3: ' <i>Bilgimizi uygulamalarla pekiştirerek onun kalıcılığını artırabiliriz. Bu şekilde dramanın olumlu etkisini İngilizce dersinde daha çok fazla görmek mümkün</i> ' Ö1: ' <i>Bilmediğimiz kelimeler var. Onları drama yaparak akılda kalıcılığını sağlıyoruz. Onları drama yöntemiyle onları hayatımıza geçirmede kullanabiliyoruz</i> '
Olumlu tutum	-Derse bakış -Korkunun azalması	-Bakış açısı değişimi -Hata yapma korkusunun azalması	Ö5: ' <i>Aslında İngilizce her zaman bize çok zor gibi geldi. Drama bakış açımızı değiştirdi olumlu açıdan.</i> ' Ö2: ' <i>Korktuğum şeylerin korkulacak şeyler olmadığını gördüm</i> '

Yaratıcı Düşünme	-Farklılık oluşturma	-Farklı düşünme -Özgünlük -Üretme	Ö5: 'Zaten çok fazla uzun süre yoktu, elimizde de öyle çok çok kıyafet kostüm gibi oyunculuk malzemeleri yoktu. Kısa zamanda küçük şeylerden de çok güzel işler ortaya çıkabileceğini gördük yaratıcılık sayesinde' Ö3: 'Sınıfta gruplar halinde ayrıldık. Konumuz aynıydı. Grupların aynı konuyu alması aslında farklılık olması gerektiğini de insanlara hissettirdi. Yani ortaya farklı bir şey çıkarmak için yaratıcılığımızı geliştirmeye çalıştık'
------------------	----------------------	---	---

Tablo 1'de görüldüğü gibi görüşmeye katılan öğrencilerin ortak yanıtlarının sonucunda 'İşbirliği ve Etkileşim, Etkin öğrenme, Olumlu tutum ve Yaratıcı düşünme' temaları ortaya çıkmıştır. Buna göre öğrenciler, grup çalışmalarıyla işbirliği ve etkileşim kurduklarını ve öğrendikleri bilgileri drama sürecinde uygulama imkanı bulduklarını ifade etmişlerdir. 'Bakış açısı değişimi' ve 'Hata yapma korkusunun azalması' kodlarını içeren 'Olumlu tutum' teması ise öğrencilerin yaratıcı drama yöntemiyle derse karşı olumlu tutum edindiklerini göstermektedir. Ayrıca öğrenciler, bu yöntemin yaratıcı düşünme becerisini geliştirdiğini düşünmektedir.

Yaparak yaşayarak öğrenme imkanı sunma, yaşam boyu öğrenme becerilerini geliştirme gibi temel yararları alan yazında pek çok araştırmacı tarafından belirtilen yaratıcı drama yöntemi, ders konuların pekiştirilmesi amacıyla bir ders kapsamında uygulanırsa ne gibi sonuçlar ortaya çıkar? Bu soruya yönelik öğrencilere '**İngilizce dersinde yaratıcı drama yönteminin kullanımının sana yararı oldu mu**' sorusu sorulmuştur. Tablo 2'de bu soruya ait bulgular gösterilmektedir.

Tablo 2.

Tema	Kategori	Kod	Öğrenci Alıntıları
Bilgi kazanımı	-Dil bilgisinin öğrenimi -Kelime bilgisinin öğrenimi	-İngilizce kalıplar -Yeni kelimeler / sıfatlar -Farklı anlamlı aynı kelimeleri kullanma -Karakterle kelimeleri ilişkilendirme -Fobilerin akademik adlandırılışı	Ö6: 'Kalıpların nerde nasıl kullanılacağını anladım' Ö1: 'Karakter analizi yapabildik İngilizce olarak' Ö4: 'Mesela bir çok yeni kelimeler öğrendik karakterler, sıfatlar, hobiler.. Ondan sonra bir de İngilizcedeki kalıpları uygulamış olduk: afraid of, scared of.' Ö5: 'Ben kişilik ve karakter özellikleriyle ilgili sıfatları öğrendim. Mesela; hardworking, helpful, sociable.'

Etkili İletişim	-Sesletim -Yabancı dilde konuşma becerisi -Sosyal beceri -Motivasyon	-Sesini etkili kullanma -Vurgu ve tonlama -Telaffuz -Vücut dili -Kendini ifade etme -İngilizce konuşma	Ö2: 'İngilizcede tepkiler çok önemli, kelimelerin söylenişi falan. Söylediğim şeyleri hem hareketlerimle de anlatabildim' Ö6: 'Kelime telaffuzumuz gerçekten çalışınca düzelebiliyormuş' Ö4: 'Türkçede olduğu gibi İngilizceyi de konuşurken sesimizin iniş çıkış tonları ya da ne bileyim şaşırılmamız, kızılmamız, duygusallaşmamız bunlar İngilizcede de vardır. Drama yöntemiyle konunun akışına göre konuşabildik'
Duyuşsal Alan		-Yardımlaşma -Özgüven -Dayanışma -İstek duyma -Eğlenme	Ö5: 'Sahneye çıkmak için özgüven eksikliğimiz oluyordu. Ama çıkmak zorunda olduğumuzun farkına vardığımız zaman ve çıktığımız zaman özgüvenimiz kesinlikle tavan yaptı' Ö3: 'Grup çalışması yaptığımız için dediğim gibi kendi aramızda olan dayanışmayı artırdı, arkadaşlık duygumuz gelişti'
Kendini Tanıma	Yeteneklerini keşfetme	-Taklit yeteneği -Oyunculuk yeteneği -Farklı rolleri canlandırma	Ö2: 'Sahneye çıktığımızda farklı karakterlere bürünebildiğimizi onları oynayabildiğimizi gördük yani en azından ben böyle' Ö3: 'Orda aslında oyunculüğümüzün olduğunu, taklit yeteneğimizin olduğunu keşfettik.'

Tablo 2'ye göre, görüşmeye katılan öğrenciler yaratıcı drama yönteminin İngilizce dersinde bilgi kazanımı ve etkili iletişim konusunda faydalı olduğunu ifade etmiştir. 'Özgüven', 'Dayanışma', 'Yardımlaşma', 'İstek duyma' ve 'Eğlenme' kodlarının oluşturduğu 'Duyuşsal Alan' ana teması da diğer bir bulgudur. Öğrenciler yaratıcı drama sürecinde konuyu eğlenerek, yardımlaşarak ve isteyerek öğrendiklerini ifade etmiştir. Ayrıca görüşmeye katılan öğrencilerin, farkında olmadıkları yeteneklerini drama sürecinde keşfettiklerini belirtmesiyle bu yöntemin kendini tanımada etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Yaratıcı drama sürecinde öğrencilerin karşılaşılabileceği problemleri bilmek ve bu problemleri ortadan kaldırarak öğretim sürecini tasarlamak öğrencilere daha etkili bir öğrenme ortamı sunmayı sağlar. Bu anlamda öğrencilere '**Yaratıcı drama ile işlenen derste ne gibi güçlükler ile karşılaştınız?**' sorusu yöneltilmiş ve alınan yanıtlara göre Tablo 3'teki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 3.

Tema	Kategori	Kod	Öğrenci Alıntıları
Kelime bilgisi	Kelime bilme gerekliliği	Kelime yetersizliği	Ö2: 'Çok fazla kelime hazinesine sahip olmadığımızı gördük. Aslında sürekli sözlüğe ihtiyaç duyduk'

Stres	Olumsuz durumlar	-Heyecan -Unutma -Süre yetersizliği -Materyal eksikliği -Grupla vakit geçiremem	Ö4: 'Kafamızda belirlediğimiz biri vardı aslında ama ona göre materyaller bulamadığımız için o anda farklı bir kişiye dönüştürdük arkadaşımızı' Ö2: 'Sahneye çıktığım zaman koltukların dolu olduğunu düşündüm elim ayağım titredi ilk başta. Cümle kuramadım ilk başta, hani böyle heyecan yaptım, söyleyeceğim şeyleri unuttum'
İfade zorluğu	Yanlış seslendirme	Yanlış telaffuz	Ö6: 'Kelimelerin telaffuzunda zorluk yaşadık' Ö5: 'Bu drama sürecinde telaffuz konusunda çok zorlandık'
İçerik	İçeriğe bağlı kalmama	-Konudan uzaklaşma -Konuya odaklanma zorluğu	Ö4: 'Grup çalışması yaparken konu bazen dağıldı, hani konuyu toparlamak, İngilizceye yoğunlaşmak biraz zorlaştı açıkçası'

Tablo 3'te görüldüğü gibi, yaratıcı drama sürecinde öğrenciler 'Kelime Bilgisi' temasına ait 'kelime yetersizliği' problemiyle karşı karşıya kalmıştır. 'Heyecan', 'Unutma', 'Süre yetersizliği', 'Materyal eksikliği' 'Grupla vakit geçiremem' kodlarının oluşturduğu 'Stres' teması da öğrencilerin yaratıcı drama sürecinde farklı olumsuz durumlara maruz kaldıklarını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca öğrenciler, kelimeleri yanlış telaffuz ettiklerini ve sesletim problemlerine bağlı olarak ifade zorluğu yaşadıklarını belirtmiştir. Son olarak, grup çalışmaları esnasında bazen konudan uzaklaşıldığı ve içeriğe bağlı kalmada problemler yaşandığı da öğrencilerin görüşleri neticesinde ortaya çıkmıştır.

İngilizce dersinde yaratıcı dramanın bir yöntem olarak kullanılmasına ilişkin ortaya çıkan bulgular yukarıda verilmiştir. Öğrencilerin bu yöntemin diğer derslerde kullanılması hakkında ne düşündüklerini bilmek farklı disiplinlere ait araştırmalara yol göstermesi açısından önemlidir. Bu amaca yönelik öğrencilere, '**Yaratıcı drama yönteminin hangi derslerde etkili olduğunu düşünüyorsunuz**' sorusu yöneltilmiş ve Tablo'4 teki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 4.

Tema	Kategori	Kod	Öğrenci Alıntıları
Yabancı Dil Dersleri	-İngilizce -Arapça	-Yabancı dilde telaffuz -Yabancı kelimeleri öğrenme -Yabancı dilde cümle kurma	Ö3: 'Arapça dersinde de kullanılmalı. Her dilin cümle kuruluşu farklı ve kelime ezberlemede sıkıntı yaşıyoruz. Drama ile daha akılda kalıcı oluyor'
Hitabet ve Mesleki Uygulama		-Konuşma becerisi -Diksiyon -Vücut dilini kullanma	Ö5: 'İnsanlara nasıl hitap edeceğimizi gerçekten öğreniyoruz, el kol hareketlerimizi nasıl kullanacağımızı, aynı şekilde diksiyonumuzu nasıl kullanacağımızı öğreniyoruz'
Tarih		-Tarihsel olaylar -Savaşlar	Ö1: 'Tarih dersinde savaş ya da bazı tarihsel olayların canlandırılması aklımızda kalıyor'

Edebiyat	-Edebi eserlerdeki olaylar -Edebi eserlerdeki karakterler	Ö6: 'Edebiyatta şair ya da yazarların kitaplarındaki olayları canlandırmada kullanılabilir, mesela ordaki karakterlere bürünebiliriz'
Matematik	-Denklem kurma -Görsellik -Sayısal değerler	Ö2: 'Mesela tahtada X ve Y olarak yer değiştirerek canlandırma yapabiliriz. Bence görsel olduğu için daha etkili olur' Ö5: 'Sayısal dersler rakamlar, formüller, sayısal değerler içerdiği için bence Matematik dersinde kullanılmaz'

Tablo 4'e göre, öğrenciler yaratıcı drama yönteminin 'Yabancı Dil Dersleri' temasına ait 'Arapça' ve 'İngilizce' gibi derslerde kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. 'Konuşma becerisi', 'diksiyon', 'vücut dilini kullanma' kodlarının oluşturduğu 'Hitabet ve Mesleki Uygulama' dersinde yaratıcı drama yönteminin kullanılması gerekliliği de öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca öğrenciler, bu yöntemin 'Tarih' ve 'Edebiyat' derslerinde kullanıldığında etkili olduğunu düşünmektedir. Son olarak 'Matematik' dersine ilişkin açıklamada bulunan öğrenciler yaratıcı drama yönteminin sayısal bir derste de etkili bir şekilde kullanılabileceğini düşünmektedir.

'Kişilik ve Karakter' ünitesinin yaratıcı drama yöntemiyle işlenmesinin ardından öğrencilerden toplanan öğrenci ürünleri araştırmacılar tarafından hazırlanan rubrik ile değerlendirilmiş ve Tablo 5'teki bulgulara ulaşılmıştır.

Beklenen Performans Boyutları	Sınıfın Puan Ortalaması	Performans Düzeyleri
Dil bilgisinin doğruluğu	3.0	İyi
Yaratıcı düşünme	4.2	Çok İyi
Konuya ilişkin dil kalıplarını kullanma	4.3	Çok İyi
Karakter ve kişilik özelliklerini karşılaştırma	4.1	Çok İyi
Konuya ilişkin sıfatları kullanma	4.2	Çok İyi
Hobi ve hobilerden örnek verme	4.5	Çok İyi

Tablo 5. Öğrenci Ürünlerini Değerlendirme

Not: (1)Zayıf, (2) Orta, (3) İyi, (4) Çok İyi, (5) Üst düzey

Tablo 5' e göre öğrenciler konuya ilişkin dil yapılarının ve sıfatlarının kullanılması, yaratıcı düşünme, hobi ve hobilerden örnek verme ve konuya ilişkin kıyaslama yapabilme performans boyutlarında başarılı olmuştur. Fakat, öğrencilerin dil bilgisine ait bazı yanlış kullanımları nedeniyle dil bilgisinin doğruluğuna ait performans düzeyleri diğerlerine göre daha düşük seviyededir. Öğrenci ürünlerini değerlendirme rubriğinin beklenen performans boyutlarına ilişkin öğrenci ürünlerinden bazı öğrenci örnekleri Tablo 6' da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğrenci Ürünlerinden Örnekler

Beklenen Performans Boyutları ve Gözlemlenen Öğrenci Örnekleri

1. Dil bilgisinin doğruluğu

En sık karşılaşılan hatalar:

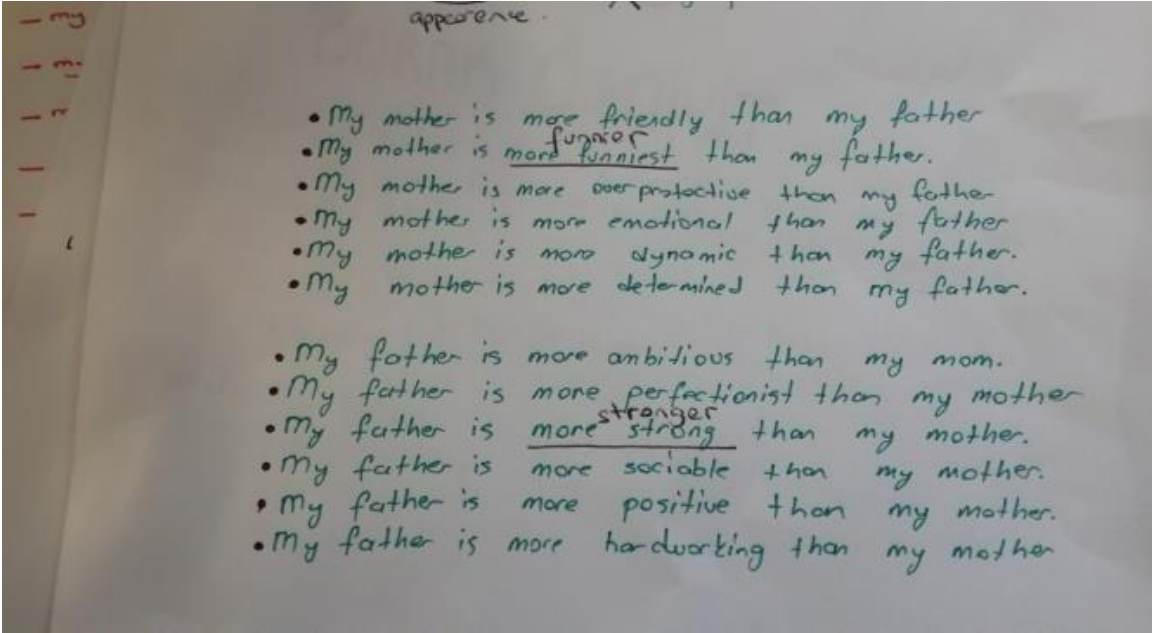
Bazı sıfatların yanlış yazılması:

emotinal (emotional), obbesive (obsessive), sympatic (sympathetic)...

2. Genelleme hatası:

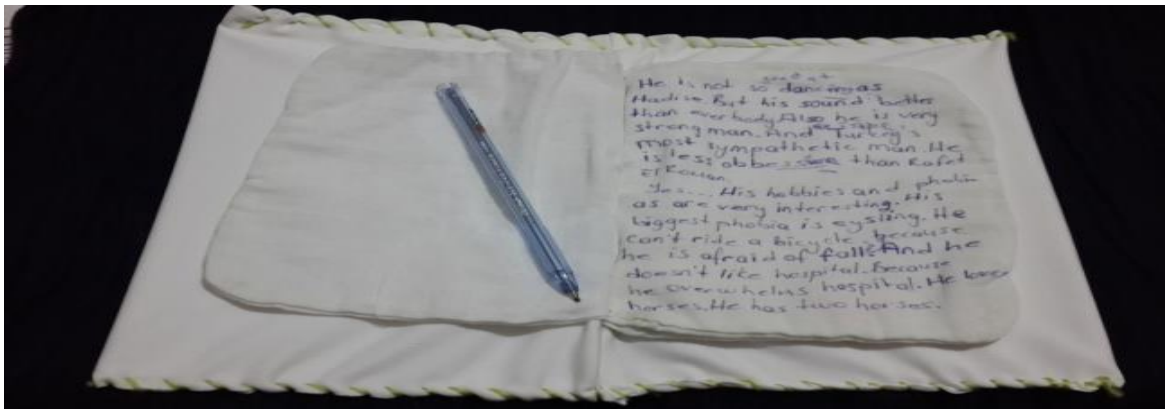
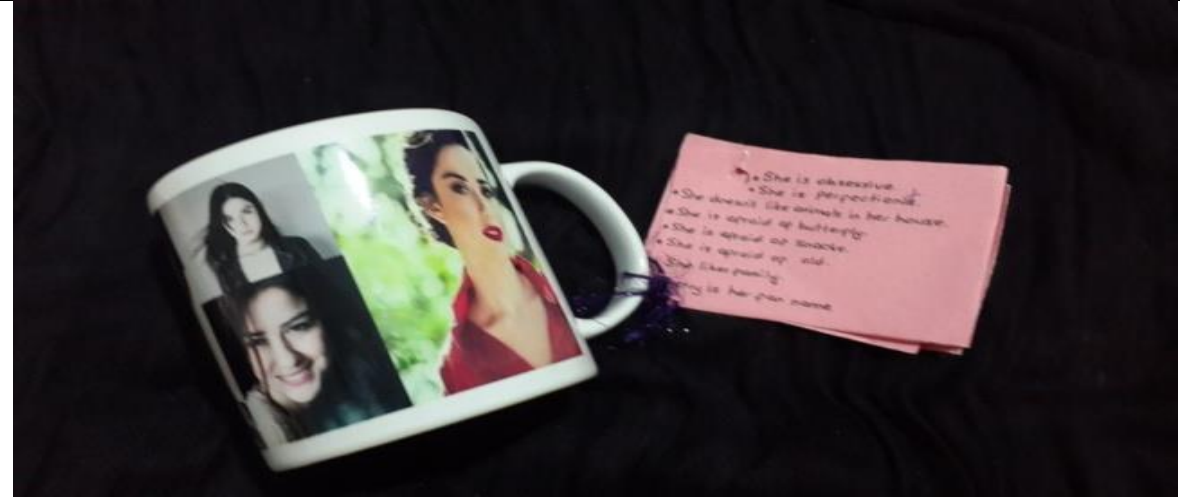
Yanlış cümle: My father is more strong than my mother

Doğru cümle: My father is stronger than my mother

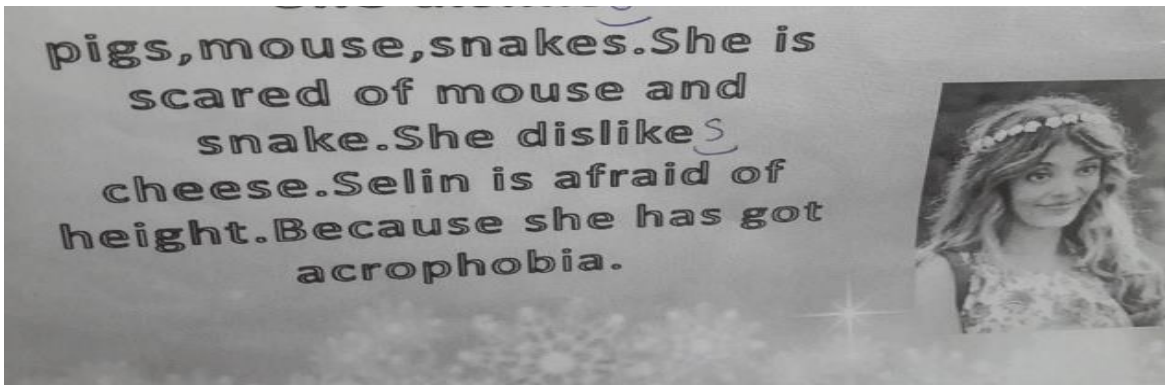

2. Yaratıcı düşünme

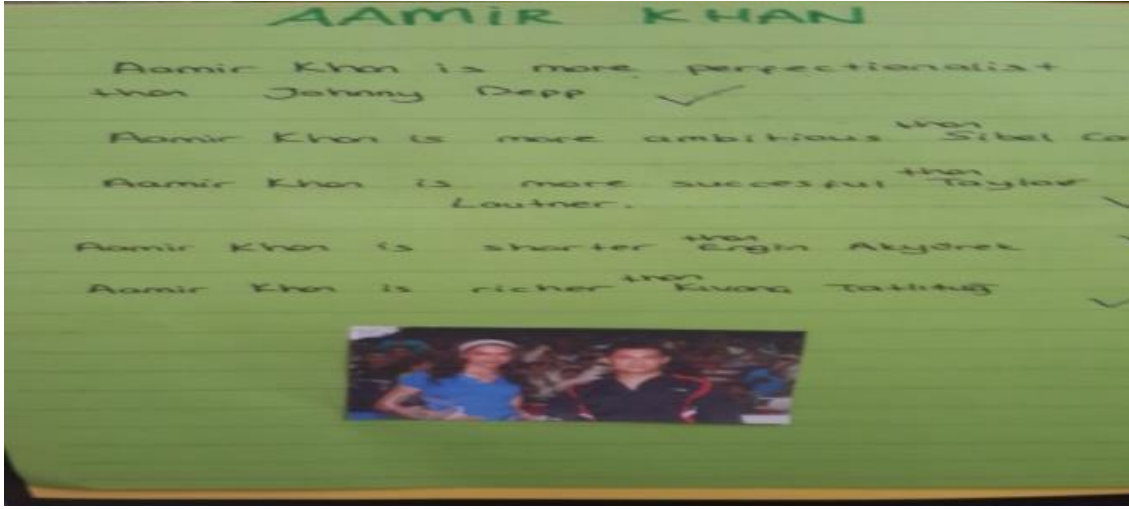
Farklı ve özgün öğrenci ürünleri:

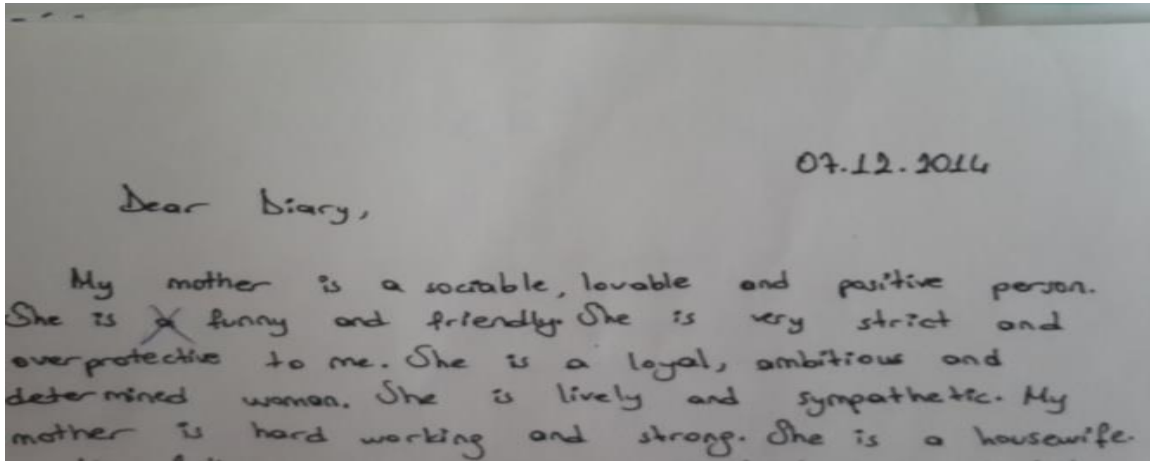
3. Konuya ilişkin dil kalıplarını kullanma

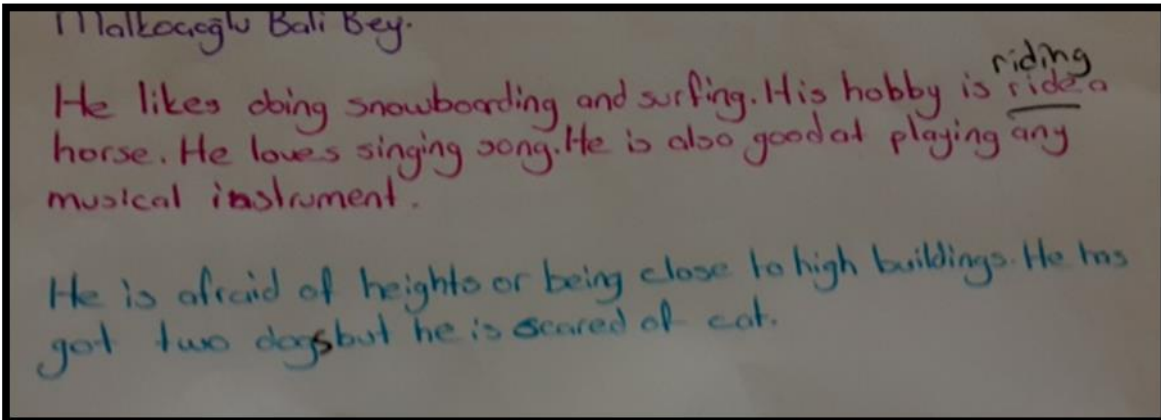
4.Karakter ve kişilik özelliklerini karşılaştırma

5.Konuya ilişkin sıfatları kullanma

6.Hobi ve fobilerden örnek verme

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada elde edilen verilere göre yaratıcı drama yöntemine ilişkin şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

1. Grup çalışmalarıyla öğrencilerin ortak bir amaç için birlikte çalışmalarına imkan tanıyarak işbirliği ve etkileşimi artırdığı,
2. Yapararak yaşayarak öğrenme ortamı oluşturması nedeniyle teorik bilgileri uygulamaya geçirmede etkili olduğu,
3. Derse bakış açısını değiştirerek olumlu tutum geliştirmede etkili olduğu,
4. Yaratıcı düşünmeyi desteklediği,
5. Yabancı dilde sözcük bilgisi, dilbilgisi ve dil yapıları gibi bilgilerin kazanımında etkili olduğu,
6. Konuşma, telaffuz çalışmaları, vurgu ve tonlama, vücut dili gibi iletişim kurma becerilerini geliştirdiği,
7. Sosyal becerileri desteklediği ve öğrencilerin özgüvenlerini artırdığı,
8. Bireylerin daha önce keşfetmedikleri yönlerini ya da yeteneklerini ortaya çıkararak kendilerini tanımalarına imkan sağladığı,
9. Hem fazla sayıda sözcük hem de bu sözcüklerin doğru telaffuzu ve kullanımını koşulladığı,
10. Heyecan, unutkanlık, malzeme ve süre yetersizliği gibi öğrenciler için stres oluşturan unsurları barındırabildiği,
11. Özellikle Hitabet ve Uygulama, Yabancı Dil, Tarih, Edebiyat dersi için uygun olduğu,

Sosyokültürel kuramın savunucusu Vygotsky'e göre öğrenme, 'etkileşim' ile oluşur (O'Gara, 2008). Birey sosyal çevresindeki arkadaşları, öğretmenleri ve diğer yetişkinler ile etkileşim kurarak çevresindeki kişilerden ve onların sosyal dünyalarından öğrenmeye başlamaktadır. Yaratıcı drama sürecinde öğrenciler grup çalışmalarında birbirlerine yardım ederek ve birbirlerinden yardım alarak işbirliği içinde birlikte çalışmıştır. Ayrıca, öğrencilerin tümü gruba verilen görevi yerine getirmek için ortak bir amaç doğrultusunda hem kendilerine hem de diğer grup üyelerine olmak üzere iki önemli sorumluluğu üstlendiklerini ifade etmişlerdir. Ancak bu olumlu özelliklere rağmen grup çalışmaları esnasında her an beklenmeyen yeni bir durum ortaya çıkarak konudan uzaklaşılabilir. Bu yüzden drama lideri ya da öğretmen, grubunun ilgilerini, gereksinimlerini, yeteneklerini, kişilik özelliklerini bilerek süreci çok iyi planlamalı ve gereken durumlarda sorunlara anında çözüm getirebilmelidir (Köksal Akyol, 2003). Nitekim bu çalışmada grup çalışmaları öncesi rol paylaşımları öğretmen tarafından yapılmamış, öğrencilerin kendi kişilik ve karakter özelliklerine uygun rolleri seçmelerine imkan tanınmıştır. Ortaya çıkan bulgulara göre de sadece bir öğrenci gruptakilerle etkileşimi esnasında zorluk yaşamış ve bazen konudan uzaklaştıklarını ifade etmiştir. Bu da grup çalışmalarının etkili bir şekilde gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Karadağ'ın (2006) "Eğitim Yönetimi ve Öğretim Yöntemleri İlişkileri Kapsamında Drama Yönteminin Değerlendirilmesi" adlı çalışmada, yaratıcı drama yönteminin ders başarısı ve derse bakış açısına yönelik etkileri incelenmiştir. Yaratıcı drama yönteminin uygulandığı sınıfta bulunan öğrencilerin, kavrama ve uygulama basamağında geleneksel

yöntemin uygulandığı sınıfta bulunan öğrencilerden daha başarılı oldukları saptanmış, yaratıcı drama yönteminin öğrencilerin derse yönelik tutumlarında olumlu katkı sağladığı çok yönlü olarak ortaya konulmuştur. Bu çalışmada, öğrencilerin yaratıcı drama yönteminin kazanılan bilgilerin uygulama ile pekiştirilmesini sağladığını ve derse yönelik bakış açılarını olumlu yönde değiştirdiğini belirtmiş olmaları da Karadağ'ın (2006) çalışmasını destekler niteliktedir.

Hançerlioğlu (2000), yaratıcı düşünmeyi; buluşçu, yenilik arayan ya da eski sorunlara yeni çözümler getiren ve özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünce biçimi olarak tanımlamıştır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular yaratıcı drama yönteminin yaratıcı düşünmeyi desteklediği yönündedir. Öğrenci görüşlerinden elde edilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerden birkaçının farklılık oluşturmak için değişik fikirler ortaya atarak yaratıcı düşünme becerilerini işe koydukları ifadesi ile karşılaşılmıştır. Aynı zamanda öğrenci ürünlerinden elde edilen bulgular, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini kullanarak farklı ve özgün ürünler ortaya çıkardıklarını göstermektedir. Yaratıcı düşünmeye ilişkin öğrenci ürünlerinden elde edilen bulguların görüşmelerden elde edilen bulgulara göre güçlü olmasının nedeni olarak, öğrenci ürünlerinin evde hazırlanması nedeniyle öğrencilerin zaman ve malzeme yetersizliği, heyecan gibi sıkıntılarının en aza inmesi söylenebilir. Nitekim öğrencilerin çoğu drama süreci esnasında bazı stres durumlarına maruz kaldıklarını belirtmiştir. Bu da 20.y.y' in ilk yarısında Wertheimer, Köhler ve Kofka'nın ortaya attığı Gestalt Kuramının utangaçlık, yanlış yapma korkusu, heyecan gibi duyuşsal etkenler üretici ve yaratıcı düşünmeyi engeller görüşünü desteklemektedir (Civelek, 2015).

Ortaöğretim İngilizce Dersi 9-12. Sınıflar Öğretim Programının temel amacı, öğrencileri İngilizceyi etkili, akıcı ve yanlışsız kullanabilmeleri için, teşvik/motive edici ve eğlenceli bir öğrenme ortamı ile buluşturmadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2014). Bunun için yabancı dilde sözcük bilgisi, dilbilgisi ve diğer yapısal boyuttaki çalışmalar öğrencinin pasif olarak bilgi edindiği teknikler ile değil iletişimi artırmaya katkı sağlayan, öğrenciyi motive eden çeşitli teknikler ile desteklenmelidir. Bu araştırmada öğrenciler sözcükleri salt sözlük anlamlarını ezberleyerek değil bu sözcükleri kişilik ve karakterler ile ilişkilendirerek bağlam içinde kullanımlarıyla öğrenmişler, dil yapılarını kendileri ve çevresindeki kişilerin hayatlarından örnekler vermek ve onların karakter ve kişilik özelliklerini kıyaslamak için kullanmışlardır. Öğrenci ürünlerini değerlendirme rubriği sonucuna göre, öğrenciler yaratıcı drama yöntemiyle işlenen 'Kişilik ve Karakter' temasına ilişkin sıfatları öğrenme, bu sıfatları karşılaştırabilme ve dil yapılarını kullanarak hobi ve hobilerden örnekler verebilme konusunda oldukça başarılıdır. Öğrenci ürünlerinden elde edilen bu bulgular, Mc Master'ın (1998) 'Doing Literature' makalesinde yer alan 'Drama, kelime bilgisi, söz dizim kuralları, bağlam ve üst bilişsel bilgilerin ediniminde etkili bir araçtır' görüşünü desteklemektedir. Bunun yanı sıra, öğrenci ürünleri incelendiğinde birçok öğrencinin bazı sıfatları yanlış yazdıkları, kıyaslandırma yaparken de genelleme hatası yaparak dil kurallarını yanlış yerlerde kullandıkları tespit edilmiştir. Bu da yaratıcı drama süreci boyunca çoğunlukla dilin sözlü iletişim boyutuna odaklanmaktan kaynaklanabilir. Bunu en aza indirmek için bundan sonraki çalışmalarda drama yöntemi yazma çalışmaları ile zenginleştirilebilir.

Yabancı dil öğretimi dilsel becerilerin yanında, iletişim yetisinin geliştirilmesini amaçlar (Genç, 2009). Yaratıcı drama sürecinde öğrenciler hem sözel olmayan jest, mimik ve beden hareketlerini hem de vurgu, tonlama ve telaffuz çalışmalarıyla iletişim becerilerini

kullanarak kendilerini yabancı dilde ifade etme imkanı bulmuşlardır. Öğrenci görüşlerinden elde edilen bulgular, yaratıcı drama yönteminin iletişim becerilerini geliştirdiği konusunda tüm öğrencilerin aynı fikirde olduğunu göstermektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta; yaratıcı drama sürecinde öğrenciler telaffuz noktasında hem zorluk yaşadığını hem de drama sayesinde telaffuz hatalarını azalttıklarını belirtmiş olmalarıdır. Özellikle bildikleri bazı kelimeleri yanlış telaffuz ettiklerini ve sahneye ilk çıktıklarında telaffuz hatalarının arttığını ifade etmişlerdir. Bu da, toplum önünde hata yapma korkusu ve heyecan gibi bazı stres durumlarından kaynaklanmış olabilir. Nitekim, 'yaratıcı drama sürecinde ne gibi zorluklar ile karşılaştınız' sorusuna verilen cevaplar öğrencilerin çoğunun sahneye çıktığında heyecanlandığını, hata yapma korkusu yaşadıklarını ve var olan bilgileri unuttuklarını göstermektedir. Bu bulgular Hebb' in Nörofizyolojik Kuramının temel ilkeleri olan 'Öğrenme, zorlanma ile zenginleşir, tehditle engellenir' ve 'Öğrenme beyinde gerçekleşen fizyolojik bir olaydır' prensiplerini kanıtlamaktadır (Çepni & Keleş, 2006). Bu ilkelere göre eğitimde; tehdit, stres, baskı, korku vb. durumlar öğrenmeyi olumsuz etkiler. Bir korku ya da stres karşısında beynin performansı düşer. Uygun bir şekilde zorlandığında ise, öğrenme isteği üst düzeye çıkar.

Yaratıcı drama yöntemi gerek öğrencilerin gerekse öğretmenin eğlenerek, zevkle paylaştığı bir öğrenim-eğitim ortamı hazırlar (Genç, 2009). Öğrenci görüşlerinden elde edilen bulgular da öğrencilerin derse karşı istek duyduğunu, eğlenerek öğrendiğini ve sosyal becerilerini geliştirdiğini ortaya çıkarmıştır. Öğrenciler grup çalışmalarıyla birbirlerinin eksikliklerini tamamladığını, birbirlerine yardım ederek dayanışma duygusu içinde çalıştıklarını ve özgüvenlerinin arttığını dile getirmişlerdir. Öğrenci görüşlerinden elde edilen diğer bir bulgu da yaratıcı drama yönteminin öğrencilerin daha önce kendileriyle ilgili keşfetmedikleri yönlerini ortaya çıkarmasıdır. Bazı öğrenciler taklit yeteneğine sahip olduğunu bazısı da farklı karakterleri canlandırmada çok iyi rol yaptığını bu süreçte keşfettiğini belirtmiştir. Bununla ilgili olarak O'Gara (2008) 'To be or have not been: Learning language tenses through drama' makalesinde pek çok araştırmacının eğitimde dramanın amacı kişisel ve duygusal kendini keşfetme ve insan ilişkilerinin anlayışını geliştirme olduğuna katıldıklarını ifade etmiştir.

Yaratıcı drama yöntemine ilişkin alan yazın incelendiğinde eğitimde farklı disiplinlere ait çalışmalara rastlanılmaktadır. Görüşmeden elde edilen bulgular da yaratıcı drama yönteminin farklı disiplinlere ait konuların öğreniminde kullanımının etkili olduğu görüşünü ortaya çıkarmıştır. Öğrenciler Arapça ve İngilizce olmak üzere başta dil dersleri ile iletişim becerilerini işe koyan Hitabet ve Uygulama gibi meslek derslerinde kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, öğrenciler soyut kavramların yoğun olduğu Edebiyat ve Tarih gibi derslerde yaratıcı drama yönteminin kullanımını yararlı ve gerekli görmektedirler. Morris ve Welch (2004) de, yaratıcı drama yöntemini, sosyal bilimler konularını öğrenme ve düşünme becerilerini geliştirmede çok faydalı bulduklarını belirtmektedir. Ayrıca Lindvaag ve Moen'in (1980), eğitim amaçlı dramayı; özel olarak düzenlenen yaşantıları somut bir şekilde hissetme yolu ile, sosyal, evrensel ve soyut kavramların, tarih, edebiyat gibi konuların canlandırılarak anlamlı hale getirildiği, öğrenildiği bir eğitim tekniği (Akt: Önder, 2000) olarak tanımlaması bu yöntemin Edebiyat ve Tarih derslerinde etkili bir şekilde kullanılacağı görüşü ile örtüşmektedir. Son olarak öğrenci görüşlerinden elde edilen diğer bir sonuç da yaratıcı drama yönteminin sayısal derslerde kullanımına bazı öğrencilerin sıcak bakmamasıdır. Öğrenciler, sayısal derslerin formül ve rakamsal işlemler içermesi nedeniyle

sadece bilgi aktarımı yoluyla öğrenilebileceğini düşünmeleri ve daha önce sayısal derslerde bu yöntemin sık kullanılmaması nedeniyle böyle bir öngöründe bulunmuş olabilir.

Bu araştırmanın sonuçları ışığında, yaratıcı drama yöntemiyle ilgili yapılacak çalışmalara yönelik aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1. Yaratıcı dramanın öğretim ortamına sağladığı olumlu katkılar nedeniyle Yabancı Dil derslerinde sıklıkla kullanılması önerilebilir.
2. Yaratıcı drama öğretmenine ya da liderine bu yöntemin planlama, uygulama ve değerlendirme sürecinde çok iş düştüğünden bu yöntemin daha etkin nasıl kullanılabileceğine ilişkin öğretmenler için düzenlenen hizmet içi eğitimler artırılmalıdır. Bunun yanında, Eğitim Fakültelerinden mezun olacak öğretmen adaylarına drama dersini uygulamalı olarak alma imkanı sunulmalıdır.
3. Bu çalışmada İngilizce dersinde yaratıcı drama yöntemi kullanılarak bir takım sonuçlara ulaşılmıştır. Aynı yöntemin farklı disiplinlerde uygulanarak sonuçların karşılaştırmalı incelendiği araştırmalar ile disiplinler arası yaklaşımının etkisi incelenebilir.
4. Bu araştırma 11. sınıf İngilizce dersine ait belirli konular üzerinde yürütülmüştür. Bu nedenle, farklı konularda, farklı kademelerde ve farklı öğrenim düzeylerinde (okul öncesi, ortaokul, lise) çalışmalar yürütülebilir.
5. Bu çalışmada çalışma grubu kız öğrencilerden oluşmaktadır. Aynı yöntem üzerinde karma gruplar ile çalışmalar yapılabilir.
6. Bu çalışmada, 10 ders saati uygulanan yaratıcı drama yönteminin yaratıcı düşünme, iletişim ve işbirliği becerileri ve sosyal becerileri desteklediği sonucuna varılmıştır. Yaratıcı drama yönteminin işbirliği ve iletişim, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme gibi yaşam boyu öğrenme becerilerinin geliştirilmesi üzerine etkisi daha uzun süreli çalışmalar ile araştırılabilir.

Yaratıcı drama yönteminin farklı tekniklerinin uygulama örneklerini içeren araştırmalar drama yönteminin uygulanabilirliğine katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Ö. (2010). *Eğitimde yaratıcı drama*. Ankara: Naturel Yayıncılık.

Aykaç, M. & Adıgüzel, Ö. (2011). Sosyal bilgiler dersinde yaratıcı dramanın yöntem olarak kullanılmasının öğrenci başarısına etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 297-314.

Bell, S. (2010). Project-based learning for the 21st century: Skills for the future, the clearing house. *A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 83(2), 39-43.

Bowling, A. (2002). *Research methods in health: Investigating health and health services*. Philadelphia, PA: McGraw-Hill House.

Civelek, M. (2015). **Öğrenme kuramları: Gestalt kuramı.** [http://www.rehberlik.biz.tr/dosyalar/kpss/4.2.ogrenme.psikolojisi.\(gestaltcilik\).2015.pdf](http://www.rehberlik.biz.tr/dosyalar/kpss/4.2.ogrenme.psikolojisi.(gestaltcilik).2015.pdf) adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 07.01. 2016).

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Research methods in education (6th edition)*. London: Routledge.

- Cooper, J. L. & Dever, M. T. (2001). Sociodramatic play as a vehicle for curriculum integration in first grade. *Young Children*, 56, 58–63.
- Courtney, R. (1989). Culture and the creative drama teacher. *Youth Theatre Journal*, 3(4), 18-23.
- Cresswell, W. John. 1998. **Qualitative Inquiry Research Design**. California: Sage Publication.
- Çelikkaya, T. (2014). Sosyal bilgiler dersinde drama yönteminin önemi ve uygulama örnekleri. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 447-470.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. & Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1), 95-107.
- Debre, İ. (2008). İlköğretim sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde ders anlatım stratejisi olarak dramatizasyonun kullanılmasının öğrencinin başarı düzeyine etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirel, Ö. (1999). Yabancı dili öğrenemiyoruz. <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/anasayfa/6607825.asp?gid=171> adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 12.11.2016).
- Dickson, P. S. (1989). Acting french: Drama techniques in the second language classroom. *The French Review*, 63, 300-311.
- Furman, L. (2000). In support of drama in early childhood education,again. *Early Childhood Education Journal*, 27, 173–178.
- Genç, H. N. (2009). Yabancı dil öğretiminde drama ve ilköğretim yabancı dil ders izlence örnekleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 198-225.
- Göncüoğlu, Ö. G. (2010). 6. sınıf sosyal bilgiler dersi demokrasinin serüveni ünitesinin öğretiminde drama ve işbirlikçi öğretim yöntemlerinin öğrenci tutum ve başarısına etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Gönen, M. (1999). *Çocuk eğitiminde yaratıcı dramının kullanılması*. (Ed.: Ö. Adıgüzel),Yaratıcı drama 1999-2002 yazılar. Ankara: Natürel Yayınları.
- Gronlund, N. (1998). *Assessment of student achievement*. Allyn: Bacon.
- Güler, N. (2011). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Hançerlioğlu, O. (2000). *Felsefe ansiklopedisi (Kavramlar ve akımlar-7)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hodder, I. (2002). *The interpretation of documents and material culture. in d. weinberg (eds.) qualitative research methods*. Oxford: Blackwell Publications.
- Işık, A. (2008). Linguistic imperialism and foreign language teaching. *The Journal Of Asia TEFL*, 5(1), 119-140.
- Kaf, Ö. (1999). Hayat bilgisi dersinde bazı sosyal becerilerin kazandırılmasında yaratıcı drama yönteminin etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kaf, Ö. (2000). Hayat bilgisi dersinde bazı sosyal becerilerin kazandırılmasında yaratıcı drama yönteminin etkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(6), 173–184.

- Karadağ, E. & Çalışkan, N. (2005). *Kuramdan-uygulamaya ilköğretimde drama 'oyun ve işleniş örnekleriyle*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karadağ, E. & Çalışkan, N. (2006). Sosyal bilgiler dersinde drama yönteminin kullanılabilirliği (örnek ders planı uygulaması). *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 35-44.
- Keleş, E. & Çepni, S. (2006). Beyin ve öğrenme. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 3(2), 66-82.
- Kitzinger, J. (1994). The methodology of focus groups: the importance of interaction between research participants. *Sociology of Health and Illness*, 16(1), 103-121.
- Kitzinger, J. (1995). Introducing focus groups. *BMJ*, 311, 299-302.
- Köksal Akyol, A. (2003). Drama ve dramanın önemi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 179-190.
- Krueger, R. A. & Casey, M. A. (2000). *Focus groups: A practical guide for applied research (3rd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Law, N., Pelgrum, W. J. & Plomp, T. (2008). *Pedagogy and ICT use in schools around the world. Findings from the IEA SITES 2006 study. CERC studies in comparative education*. Hong Kong: Comparative Education Research Centre, The University of Hong Kong, Dordrecht: Springer.
- Maxwell, J. A. (1996). *Qualitative research design: An interactive approach*. California: Sage Publications.
- McMaster, L. M. (1998). "Doing" literature: Using drama to build literacy. *The Reading Teacher*, 51, 7-25.
- McLennan, D. (2012). Using sociodrama to help young children problem solve. *Early Childhood Education Journal*, 39, 407-412.
- Meb (2014). Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim İngilizce Dersi Öğretim Programı. Ankara: MEB yayını.
- Meier, D. (1996). Supposing that. *Phi Delta Kappan*, 78, 271-276.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook (2nd ed.)*. California: Sage Publications.
- Morris, R. V. & Welch, M. (2004). Scripted drama assesment in a middle school social studies class. *Canadian Social Studies*, 38(2), 74-90.
- OECD (2004). Organisation for Economic Co-operation and Development Lifelong Learning. <http://www.oecd.org/dataoecd/17/11/29478789.pdf> adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 17.11.2015).
- O'Gara, P. (2008). To be or have not been: learning language tenses through drama, *Issues in Educational Research*, 18(2), 156-166.
- Okvuran, A. (1993). Yaratıcı drama eğitiminin empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerine etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- O'Neil, C. & Lambert, A. (1991). *Drama structures a practical handbook for teachers*. Cheltenham: Heinemann Educational Books, Inc.
- Önder, A. (2000). *Yaşayarak öğrenme için eğitici drama*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- San, İ. (1989). Eğitimde yaratıcı drama. *Aile, Evlilik, Cinsellik, Ana-Baba Olmak: Eğitsel ve Psikolojik Çözümler Semineri*. 27-28 Nisan 1989. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- San, İ. (1992). *Eğitsel drama*. Ankara: Assitej Yayınları.
- San, İ. (1996). Yaratıcılığı geliştiren bir yöntem ve yaratıcı bireyi yetiştiren bir disiplin: Eğitsel yaratıcı drama. *Yeni Türkiye Dergisi Eğitim Özel Sayısı*, 2(7), 148-160.
- San, İ. (2002). *Eğitimde yaratıcı drama, yaratıcı drama*. Ankara: Naturel Yayıncılık.
- Sözer, E. (1984). Amerika Birleşik Devletleri'nde yabancı dil öğretmeni yetiştirme. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 131-146.
- Tavşancıl, E. & Aslan, E. A. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Ankara: Epsilon Yayınları.
- Tuncel, G. (2011). Sosyal bilgiler dersinde rubriklerin etkili kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 213-233.
- Ulubey, Ö. (2015). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi programının yaratıcı drama ve diğer etkileşimli öğretim yöntemleri ile uygulanmasının akademik başarıya ve demokratik değerlere bağlılığa etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ütkür, N. (2012). Yaratıcı drama yönteminin Hayat Bilgisi derslerinde kullanılmasının öğrencilerin başarı ve tutumlarına etkisinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Şimşek, H. & Yıldırım, A. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9th ed.)*. Ankara: Seçkin Yayınevi.